

JESPER JUUL

Pa~~u~~glijai:

KAI AUKLĖJIMAS
NEBEPADEDĀ

Ramiai per
audringus laikus

TYTO ALBA

JESPER JUUL

Pa~~o~~ugliai:

KAI AUKLĖJIMAS
NEBEPADEDĀ

Ramiai per
audringus laikus

Iš vokiečių kalbos vertė
Valdemaras Kvietkauskas

VILNIUS 2010

Turinys

Pratarmė.....	7
1. NUO LIEPIMŲ PRIE BENDRAVIMO	
Bręsta vaikai – pamažu keičiasi ir tėvai.....	11
Paauglystė – faktas, o ne liga.....	14
Bendravimo problemos: kalbame iš širdies ir remiamės protu.....	21
Ar ribos būtinos? Taisyklės ir jų pažeidimai.....	26
Kultūros ir prigimties konfliktai brendimo laikotarpiu.....	30
Vaikai, mokykla, tėvai – gyvybiškai svarbus trikampis.....	34
2. „IR KĄ MAN DABAR DARYTI?“	
Sprendimų idėjos laiškais.....	39
Atvirai bendrauti su paaugliais.....	41
Bausti peržengusį ribas?.....	44
„Šaldytuvas tuščias“: reikia rasti savąjį kelią.....	48
Alkoholis.....	51
Tėvą – į sceną!.....	54
Bendri namai ar viešbutis?.....	57
Bėga iš pamokų.....	61
3. PERMAINŲ DIALOGAI	
Dešimt šeimų dirba su Jesperiu Juulu.....	65
<i>Pirma šeima.</i> Suvestinė šeima, atsakomybė ir taisyklės.....	68
<i>Antra šeima.</i> „Audros“ ir ginčai, savarankiški vaikai, šeima ir ribos.....	79
<i>Trečia šeima.</i> Problemos dėl mokslo ir pasitikėjimas.....	93
<i>Ketvirta šeima.</i> Patrankos ir ginčo kultūra.....	101
<i>Penkta šeima.</i> Kompiuteris ir žiniasklaida.....	115
<i>Šešta šeima.</i> „Mūsų problema – mokykla“.....	123
<i>Septinta šeima.</i> Nepasitikėjimas ir pasitikėjimas mūsų šeimoje.....	128
<i>Aštunta šeima.</i> Įtampa mūsų šeimoje.....	131
<i>Devinta šeima.</i> Mokykla ir atsakomybė.....	141
<i>Dešimta šeima.</i> Kaip mums bendrauti?.....	150
Rekomenduojama literatūra.....	157
Apie autorių.....	159

Paauglystė – faktas, o ne liga

Mūsų gyvenime iš tiesų labai maža problemų. Tačiau yra daugybė dalykų, į kuriuos galima pažvelgti daugiau ar mažiau problemiška. Vienas iš jų – paauglystė.

Kas yra šeima? Šeima – tai santykiai. Bendras dalykas įvairiausioms šeimoms – didelėms ir mažoms, suvestinėms, vienišoms motinoms ir vienišiemis tėvams, patėvių šeimoms – yra jų narių santykiai. Nesgi tai, kas vyksta tarp žmonių, yra užvis svarbiausia. Kai svarstome, kas teisinga, o kas klaidinga, ką reikia daryti, o ko nereikia, vadinasi, kai nagrinėjame moralės klausimus, kalbame apie *turinį*. Kokia konflikto esmė, kur glūdi problema, kokiomis taisyklėmis turime vadovautis, kaip atrodo sprendimas? Taip, svarbūs ir turinio klausimai. Vis dėlto *procesas* dar svarbesnis už turinį.

Svarbiausias klausimas – ne *ką*, o *kaip*.

Štai vienas pavyzdys. Trimetės dukrelės mama rašo man, kad nebežino, ką ir daryti. „Kas rytą mudvi turime laiku išeiti iš namų: dukrelė – į vaikų darželį, aš – į darbą. Bet kuo toliau, tuo sunkiau. Neseniai griebiausi tokios gudrybės. Padėjau mašinoje pakelį guminukų ir pasakiau dukrelei: „Jeigu dabar eisi, gausi guminukų.“ Pirmas tris dienas tai padėjo. O dabar ji stovi tarpduryje ir sako: „Nebenoriu guminukų, noriu ko nors kito. Įdomesnio.“

Lengva įsivaizduoti, kas bus per tolesnius 14 metų. Kyla klausimas, ar guminukai vaikams pavojingi? Žinoma, ne. Ar pavojinga manipuluoti vaiku, valdyti jį grasinimais arba pažadais? Taip, ko gero, pavojinga. Tai kodėl taip elgiuosi? Nes nežinau, kaip kitaip suktis iš bėdos. Svarbu paklausti save patį – kodėl. Kodėl taip darau?

Taigi svarbiausia ne turinys (guminukai gerai ar blogai), o pats procesas. Ne dėl ko ginčijamės ar nesutariame, o *kaip* bendraujame? Kokie yra mūsų santykiai?

Kokios atsakomybės gali imtis vaikai ir paaugliai?

Terminas „bręstantys jaunuoliai“ man nelabai patinka. Kodėl jaunuoliai skirstomi pagal hormonus? Aš vos ne kasdien susiduriu su profesionaliais auklėtojais, dirbančiais ugdymo ir lavinimo darbą, ir girdžiu, kaip jie per pertraukėles šnekasi apie savo pačių vaikus. Jie klausia: „Kiek metų tavo sūneliui?“, ir kai kolega atsako: „Keturiolika“, sulaukia užuojautos: „Taigi pats sunkiausias amžius.“ O jei pašnekovas sako: „Vienuolika“, tada išgirsta: „Na, tai netrukus prasidės.“ Tarsi patys berniukai ar mergaitės būtų problema arba problemos kaltininkai. O juk jie daro tai, ką ir privalo daryti – auga.

Todėl, kai dirbu su šeimomis, nekalbame apie priežastis. Nekalbame ir apie kaltes. Daugiausia šnekame apie *procesus*, vykstančius šeimoje, ir apie tai, kaip juos pagerinti. Kiekviena šeima, kiekvienas ryšys turi ir neigiamų, ir teigiamų elementų. Juos dera išryškinti ir bendromis pastangomis ieškoti būdų, kaip neigiamus, destruktivius elementus pakeisti.

Prieš keletą metų Danijoje surengiau didelę apklausą, kurioje dalyvavo 1 000 būsimųjų tėvų ir motinų. Prašiau juos žvilgtelėti į netolimą ateitį ir paklausti savęs, ko jie norėtų būti pasiekę auklėjimu, kai jų vaikui bus 14 arba 15 metų. Kas jiems yra svarbu?

Iš dešimties galimų atsakymų visada pirma arba antra vieta atitekdavo atsakingumui. Paskui kai kuriuos apklausos dalyvius paprašiau patikslinti: „Kaip jūs konkrečiai įsivaizduojate tą atsakingumą?“ Ir būdavo taip, kad vienas iš tėvų atsako vienaip, o jo partneriui atsakingumas reiškia visai ką kita. Taigi kyla klausimas – kaip suvokiame atsakingumą?

Kai palyginu pasaulį, kuriame aš, penkiolikametis, gyvenau prieš 45 metus, su dabartinių penkiolikamečių pasauliu, kartais man rodosi, jog tai visai kita planeta. Visiškai kiti iššūkiai ir reikalavimai. Mano kartai suaugusieji kėlė iš esmės tik vieną reikalavimą: būti paklusniems. Du dalykai buvo laikomi ypač pavojingais: seksas ir alkoholis. Nuo tada mūsų gyvenimo tikrovė labai pakito. Aklas paklusnumas šiandien nebevertinamas. Kasdien tenka pačiam spręsti daugybę dalykų. Bet mano auklėtojai mokykloje ir namie manęs tam neparengė.

Ką reiškia būti atsakingam už save? Privalau atsakyti už tai, ką kalbu ir ką darau. Vaikai nuo pat mažumės pajėgia atsakyti už save. Jų (biologinė) sklaida tai leidžia. Tarkim, jau nuo kokių penkerių metų vaikai gali

patys spręsti, kada gulti, kada keltis. Bet mūsų tradicijos trukdo palikti tai jų nuožiūrai. Mes labiau pratę penkiamečius rytais penkiskart žadinti, o penkiolikamečius – penkiolika sykių. Mums atrodo, jog taip ir reikia.

Tradicija skatina suaugusiuosius priiimti atsakomybę už daug ką. „Mama ir tėtis žino, ko tau reikia ir kas tau naudinga“: kada vaikui eiti gulti („Tu pavargęs, juk jau pusė dešimtos“), kada ir ką jam valgyti („Ne, tu dar nealkanas, juk prieš valandą valgei“), ar jis ištroškęs, ar ne. Tačiau pastaraisiais dešimtmečiais vaikai daugeliu atžvilgių yra savarankiškesni už ankstesniųjų kartų vaikus: jie patys nutaria, kaip jiems rengtis ir su kuo žaisti. Vaikas šiandien gali turėti savo nuomonę – ir kartais tėvai į ją net atsižvelgia. Šiais laikais šeimose diskutuojama dėl daugelio dalykų, apie kuriuos mano jaunystėje negalėjo būti nė kalbos. Būdavo sakoma: „Taip negalima, mes to neleidžiam, ir baigta.“ Dabar daugiau tariamasi, ir tai labai svarbu.

Už ką vaikai ir paaugliai gali patys atsakyti, o už ką – ne? Mums, tėvams, sunku kaskart rasti atsakymą ir suvokti, kodėl į tą klausimą atsakome taip, o ne kitaip. Pavyzdžiui, kai aš svarstau, ar mano trylikametis sūnelis gali pats pasirinkti draugus, kas man tada rūpi? Ar tikrai tik vaiko gerovė? O gal mano paties? Gal mano įvaizdis, mano reputacija šeimoje, tarp kaimynų, mokykloje?

Nėra paprastų ir aiškių atsakymų, už ką vaikai gali patys imtis atsakomybės, o už ką ne, nėra patarimų ar taisyklių, tinkamų visiems atvejams. Viena tik aišku: jei žmogus, kuriam dabar 13, 14, 25 arba 40 metų, gyvena šiandieniniame pasaulyje, jis turi sugebėti atsakyti už save. Nes yra tik dvi galimybės: arba aš atsakau už save, arba esu auka – kaltas kas nors kitas.

Padariniai ir asmeninė atsakomybė

Gal jau du šimtus metų tėvai skundžiasi, kad 14–15 metų jaunikliai nenori galvoti apie padarinius. Bernaitis nori važiuoti motociklu be šalmo; mama sako: „Dar pateksi į avariją ir užsimuši!“, o vaikinai atšauna: „Nieko neatsitiks.“ Tokiais atvejais tėvai linkę teigti, kad vaikas maištauja. Tačiau naujausi galvos smegenų tyrimai skatina manyti, kad tokia reakcija neturi nieko bendro su maištavimu. Veikia toji smegenų dalis, kuri turėtų

*Kai vaikui maždaug dvylika, auklėti jį jau per vėlu.
Vaikai patys tai mums sako, tik mes dažniausiai
neišgirstame. Iš pradžių jie kalba itin diplomatiškai,
bet matydami, kad nesuprantame, prabyla garsiau, kai
kada net labai garsiai. Arba griebiasi kūno kalbos.*

JESPER JUUL (Jesperis Jūlas; g. 1948 m. Danijoje) – mokytojas, šeimos terapeutas, konfliktų konsultantas, vienas žymiausių ir novatoriškiausių Europos šeimos terapijos specialistų, daugiau kaip dvidešimties knygų autorius.

Manote, kad žinote, kaip reikia gyventi, tačiau dukra negrįžta naktimis, nereaguoja į pamokymus ir apskritai – jai dėl jūsų gėda?

Esate įsitikinę, kad jūsų paauglys sūnus piktavališkai tyčiojasi, neigdamas viską, ką sakote?

Norite turėti tvirtus orientyrus, bet netrukus pastebite, kad mėšlungiškai laikotės įsitvėrę sustabarėjusios sistemos, o jūsų paauglys sūnus trenkia durimis ir išeina iš namų?

Galėtumėte tęsti šių skundų sąrašą be galo?

Paauglystė – sudėtingas laikotarpis tiek paaugliams, tiek ir jų tėvams. Tačiau paauglystė – faktas, o ne liga.

„Tėvai neprivalo būti tobuli. Nėra *vieno* teisingo auklėjimo būdo. Aš nežinau, kaip teisingai auklėti. Žinau nebent, ką daryti, kai esi nepatenkintas, įniršęs, nuiliudęs ar susinervinęs“, – sako Jesperis Juulas. Tačiau autorius moko mus, tėvus, suprasti, ką sako mūsų paauglys – dukte ar sūnus. Netgi tuomet, kai tas paauglys kalba ne žodžiais, o veiksmais, kurie mums labai nepatinka.

Knygoje „Paaugliai: kai auklėjimas nebepadeda“ rasite daugumai tėvų iškilančias problemas. Suprasite, iš kur jų atsiranda ir kaip jas spręsti. Daugybė tėvų susiduria su tokiais pačiais sunkumais – taigi jūs ne vieniši. Bet visi tėvai nori viena: suprasti ir mylėti savo vaikus net ir tuomet, kai jie – konfliktiški, problemiški, erzinantys paaugliai.

Ši knyga – tai pagalbos ranka jums, kai, atrodo, jūs, tokie protingi, tolerantiški, išsilavinę, norintys tikrai gera, vis tiek atsidūrėte aklavietėje su savo paties kūnu ir krauju – paaugliu.

ISBN 978-9986-16-786-0

www.tytoalba.lt